

the treasure.

Currently, the “Hadrian’s division” is implemented in the majority of effective civil codes based on Roman law but this provision often comes into conflict with administrative legislation governing the procedure for the casual archaeological finds. Said contradiction lies in the conceptual sphere. The Roman law as well as the engendered by its influence legal tradition estimate treasure primarily from the point of view of its property value. In this framework, the governmental attempts to legitimize its claims on appropriation of treasure (whole or in part) are based on the same reason.

In the similar pattern, the contemporary Archaeological law of many countries often establishes an administrative procedure relating to the accidental discovery and appropriation of any archaeological find by the state or a similar public entity. However, the approach in the second case is based not on the property but on the scientific and cultural value of the object.

Key words: treasure, “Hadrian’s division”, Roman law, Archaeological law, treasure hunters.

DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-200-209

УДК 321 (091); 340.1 (091); 341.3

Л. В. ХУДОЯР
кандидат юридичних наук

ВИТОКИ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМІ КІНЦЯ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Висвітлюється проблема становлення принципу рівності в європейському конституціоналізмі. Аналізується зміст ліберально-демократичної концепції принципу рівності в перших конституційних актах Франції, Іспанії та Бельгії. Розкривається взаємозв'язок і взаємообумовленість принципу рівності з такими принципами ліберально-демократичного конституційного ладу, як свобода, демократія, суверенітет нації, непорушність і невід'ємність природних прав людини, рівність перед законом тощо.

Ключові слова: принцип рівності, європейський конституціоналізм, свобода, рівноправність, Декларація прав людини і громадянина 1789 р., Конституція Франції 1791 р., Конституція Іспанії 1812 р.

Худояр Л. В. Истоки принципа равенства в европейском конституционализме конца XVIII – начала XIX века.

Освещается проблема становления принципа равенства в европейском конституционализме. Анализируется содержание либерально-демократической концепции принципа равенства в первых конституционных актах Франции, Испании и Бельгии. Раскрывается взаимосвязь и взаимообусловленность принципа равенства с такими принципами либерально-демократического конституционного строя, как свобода, демократия, суверенитет нации, неотъемлемость и естественность прав человека, равенство перед законом и т. п.

Ключевые слова: принцип равенства, европейский конституционализм, свобода, равноправие, Декларация прав человека и гражданина 1789 г., Конституция Франции 1791 г., Конституция Испании 1812 г.

Khudoiar L. V. Origins of the principle of equality in the European constitutionalism of the late XVIII - early XIX century.

The problem of establishing the principle of equality in European constitutionalism is highlighted. The content of the liberal-democratic concept of the principle of equality in the first constitutional acts of France, Spain and Belgium is analyzed. The relationship and interdependence of the principle of equality with the principles of a liberal democratic constitutional system, such as freedom, democracy, sovereignty of the nation, inviolability and inalienability of natural human rights, equality before the law, etc. are revealed.

Key words: *the principle of equality, European constitutionalism, freedom, equality, the Declaration of human rights and citizen in 1789, the Constitution of France in 1791, the Constitution of Spain in 1812.*

Становлення принципу рівності в європейській конституційній традиції спричинили події Великої французької революції 1789–1804 рр. Зокрема, невдоволення третього стану у Франції викликала система громадянської нерівності та станових привілеїв, якими користувалися дворянство і духовенство.

Соціально-політичні та економічні зміни в житті народів Європи протягом XVIII ст. зумовили стремління європейського суспільства, які за виразом О. Д. Градовського¹, описувалися двома словами – «свобода» і «рівність»².

Суспільні трансформації історичного періоду нової історії дали поштовх для розвитку концепцій лібералізму, в яких на відміну від середньовіччя сповідувався культ індивідуальної свободи. Важливим здобутком теоретиків етичного лібералізму Д. Мілля, І. Канта, Б. Констана, А. де Токвілля було формування системи цінностей, покладених в основу концепції ліберальної демократії: людина як найвища цінність, свобода (думки, слова, зібрань, совісті, підприємництва тощо) і рівність³.

Загальносвітовий вплив на утвердження принципу рівності в конституційній ліберально-демократичній традиції справила і справляє «Декларація прав людини і громадянина» (фр. Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789⁴), ухвалена Національними зборами Франції 1789 року. Оригінал документу зберігається у Національному архіві Франції. У 2003 документ був внесений до міжнародного реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

Вважаємо за доцільне навести основні положення перекладу тексту документу. Провідну роль в формуванні змісту концепції рівності, закріпленій в Декларації 1789 р., відіграв принцип свободи, який, на думку багатьох учених всіх часів, є невід'ємною умовою встановлення та реалізації принципу рівності. У ст. 1 Декларації проголошувалося: «Люди народжуються і залишаються вільними і рівними у правах. Суспільні відмінності можуть ґрунтуватися лише на основі загальної користі». Зокрема, в Декларації зазначалося: «Свобода полягає в можливості робити все, що не шкодить іншому: таким чином права кожної людини не мають меж, за винятком тих, які забезпечують іншим членам суспільства користування такими самими правами. Ці обмеження можуть бути визначені тільки законом (ст. 4). Закон може забороняти лише дії, шкідливі для суспільства. Все, що не заборонено законом, те дозволено, і ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом (ст. 5)».

В основу принципу рівності також було покладено принцип непорушності і невід'ємності природних прав людини. Зокрема, у ст. 2 Декларації зазначалося: «Метою кожного політичного об'єднання є збереження природних і невід'єм-

них прав людини. Такими є свобода, власність, безпека і спротив пригнобленню». Право власності також проголошувалося невід'ємним правом людини, що власне свідчило про закріплення в конституційному акті цієї основної засади нового капіталістичного ладу. У ст. 17 зазначалося: «Оскільки власність є недоторканою і священним правом, ніхто не може бути позбавлений її інакше, ніж у разі очевидної, юридично встановленої суспільної необхідності і за умови справедливого і попереднього відшкодування».

Важливе значення для ствердження принципу рівності націй та народів мало закріплення принципу суверенітету нації. У ст. 3 Декларації зазначалося: «Увесь суверенітет належить нації. Жодна установа, жодна особа не може здійснювати владу, яка не виходить явно від нації».

Для закріплення принципу рівності як основи конституційного ладу необхідним було закріплення принципу рівності усіх громадян перед законом. У ст. 6 Декларації зазначалося: «Закон є виразом загальної волі. Усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні. Він має бути однаковим для усіх, не залежно від того захищає він чи карає. Усі громадяни рівні перед законом і тому мають у рівній мірі доступ до всіх посад, місць і занять, відповідно до їх здібностей і без будь-яких розрізень, крім тих, що обумовлені їхніми чеснотами і талантами». Реальність цього принципу підкріплювалася такими положеннями: «Ніхто не може бути обвинувачений, затриманий або ув'язнений інакше, як у випадках, визначених законом, і у встановленому ним порядку. Той, хто домагається, віддає, виконує або примушує виконувати свавільні накази, підлягає покаранню, але кожен громадянин, викликаний або затриманий відповідно до закону, мусить негайно коритися: він робить себе винним, якщо чинить опір (ст. 7). Закон встановлює лише ті покарання, які безумовно і очевидно необхідні; ніхто не може бути покараний інакше, ніж на підставі закону, ухваленого і оприлюдненого до скоєння злочину, і правомірно застосованого (ст. 8). Кожна людина є невинуватою, доки її не визнано винною, тому у разі необхідності затримання, будь-яка надмірна суворість при його здійсненні повинна каратися жорстокими репресіям зі сторони закону (ст. 9). Ніхто не може переслідуватися за свої погляди, навіть релігійні, якщо їх вираження не порушує громадського порядку, встановленого законом (ст. 10)».

Важливим аспектом принципу рівності було закріплення свободи слова та думки. Зокрема, зазначалося: «Вільне вираження думок і поглядів є одне з найбільш дорогіших прав людини: тому кожен громадянин може вільно висловлюватися, писати і друкуватися, але відповідати за зловживання цією свободою у випадках, встановлених законом (ст. 11)».

Провідне значення надавалося також гарантіям прав і свобод людини, обов'язок підтримки яких покладалася на усіх громадян: «Права людини і громадянина мають гарантуватися спільною силою: тому ця сила встановлюється в інтересах усіх, а не в інтересах тих, кому вона довірена (ст. 12). Для підтримки спільної сили і на адміністративні витрати є необхідним загальний внесок. Він повинен бути рівномірно розподілений між усіма громадянами пропорційно до їхніх статків (ст. 13). Усі громадяни мають право переконатися самостійно або через своїх представників у необхідності загального внеску, задля добровільної згоди, щоб слідкувати за використанням і визначати суму, підстави,

порядок і тривалість сплат (ст. 14). Суспільство має право вимагати, аби кожен представник влади звітував про свою управлінську діяльність (ст. 15). Суспільство, у якому не забезпечуються гарантії прав та відсутній поділ влади, не має конституції (ст. 16)».

Концепція принципу рівності, закріплена в Декларації 1789 р. знайшла відображення в першій Конституції Франції від 3 вересня 1791 р., в якій зазначалося: «Люди народжуються і залишаються вільними і рівними в правах. Громадські відмінності можуть ґрунтуватися лише на міркуваннях загальної користі. Мета кожного політичного союзу становить забезпечення природних і невід’ємних прав людини. Такими є свобода, власність, безпека й спротив гнобленню. Закон є виразом загальної волі. Всі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників в його створенні. Він повинен бути рівним для всіх як у тих випадках, коли він надає своє заступництво, так і в тих, коли він карає. Всім громадянам через їх рівність перед законом відкрито в рівній мірі доступ до всіх суспільних посад, місць і служб відповідно до їх здібностей і без будь-яких інших відмінностей, крім зумовлених їх чеснотами і здібностями»⁵.

Також в Конституції закріплювалися такі аспекти принципу рівності: ніхто не може бути звинувачений, затриманий або ув’язнений та покараний інакше, ніж у випадках, передбачених законом; діє принцип невинуватості, поки вину не доведено; гарантувалася свобода слова і думки; всім громадянам або їхнім представникам надавалося право встановлювати податки та контролювати їх витрати; кожному громадянину гарантувалося недоторкане й священне право власності. Національні збори скасовують безповоротно норми, що заподіювали шкоду свободі і рівності прав. Немає більш ні дворянства, ні перства, ні спадкових, ні станових відмінностей, ні феодального порядку, ні вотчинної юстиції, ніяких титулів, звань і переваг, що впливають з цього порядку, ніяких лицарських орденів, ні корпорацій або знаків відмінності, для яких потрібно доказ дворянства або благородства походження, і ніяких інших переваг, крім відмінностей, присвоєних громадським посадовим особам при виконанні їх обов’язків. Не існує вже ні продажу, ні спадкування будь-яких державних посад. Ні для якої частини нації, ні для жодного індивіда не існує більш ніяких особливих переваг або винятків з права, загального для всіх французів. Не існує більш ні станових цехових управ, ні професійних, художніх або ремісничих корпорацій. Закон не визнає більш ні релігійних обітниць, ні будь-яких інших зобов’язань, які суперечать природним правам або конституції⁶.

В Конституцію Франції в редакції 1793 р. були внесені деякі правки і доповнення стосовно конкретизації принципу рівності. Зокрема, зазначалося, що метою суспільства є загальне щастя. Уряд встановлений, щоб забезпечити людині користування її природними і невід’ємними правами (ст. 1); ці права є рівність, свобода, безпека, власність (ст. 2); всі люди рівні за природою і за законом (ст. 3); право виражати свої думки і погляди, як у пресі, так і у будь-якій іншій спосіб, право на мирні зібрання, свободу віросповідання не можуть бути заборонені (ст. 7); безпека – це захист суспільством кожного зі своїх членів: збереження його особистості, його права і власності (ст. 8); закон охороняє спільні та індивідуальні свободи супроти пригноблення тих, хто управляє (ст.

9); людина може займатися будь-яким видом роботи, діяльності, торгівлі, без будь-яких виключень (ст. 17); кожна людина може надавати за договором свої послуги і свій час, але не може продаватися або бути проданою: особа є невідчужуваною власністю; закон не визнає послуги, не може бути зобов'язань про домашні послуги інших, ніж як між робітником і роботодавцем (ст. 18); освіта є необхідною і має бути забезпечена для усіх; суспільство повинне всіма силами заохочувати освітній розвиток народу, освіта повинна бути доступною для усіх громадян (ст. 22); соціальна гарантія полягає у діяльності всіх, задля забезпечення кожному реалізацію і збереження своїх прав; ця гарантія ґрунтується на суверенітеті народу (ст. 23); вона нездійсненна, якщо межі державних повноважень чітко не визначені законом і якщо не гарантована відповідальність усіх посадовців (ст. 24); злочини представників народу та його агентів не повинні залишатися безкарними; ніхто немає права претендувати на більшу недоторканість, ніж мають усі громадяни (ст. 31); право подавати петиції представникам державної влади у жодному випадку не може бути заборонене, призупинене чи обмежене (ст. 32); спротив пригнобленню є наслідком порушення інших прав людини (ст. 33); пригноблення одного з членів суспільства є тим самим пригнобленням усього соціального організму; пригноблення усього суспільства є тим самим пригнобленням кожного з його членів (ст. 34); коли уряд порушує права народу, повстання для народу і для кожної його частини є найсвятішим правом і невідкладним обов'язком (ст. 35). Безпосередньо в тексті Конституції закріплювалися рівні виборчі права («кожен француз, який користується правами громадянства, може бути обраний на всій території республіки») та рівні обов'язки громадян (сплата податків, військовий обов'язок тощо). Також конституція гарантувала кожному французу рівність, свободу, безпеку, власність, платежі за державними позиками, вільне відправлення релігійних обрядів, загальну освіту, державне забезпечення, необмежену свободу друку, право петицій, право об'єднання в громадські організації, користування всіма правами людини (ст. 122)⁷.

На нашу думку, ключовими поняттями, на яких базувалася концепція рівності в Конституції Франції в редакціях 1791 р. і 1793 р. були поняття «верховенство народу» та «суверенний народ». Зокрема, у ст. 7–10 Конституції зазначалося: «Суверенним народом є сукупність усіх французьких громадян. Народ безпосередньо обирає представників. Він доручає виборщикам обрання органів управління, громадських третейських посередників, суддів, кримінальних і цивільних. Народ обговорює і встановлює закони»⁸.

Іншим засадничими поняттями, які визначали зміст концепції принципу рівності в наведеній редакції Конституції були: свобода, як юридична можливість людини поводитися відповідно до своїх волевиявлень; принципи демократизму, законності, гуманізму, справедливості; республіканська форма правління.

Значний вплив французьких конституційних актів кінця XVIII ст. відчувається в положеннях концепції рівності, закріпленій в Конституції Іспанії 1812 р. (Кадиській), прийнятій Установчими кортесами (зборами) в Кадісі 12 березня 1812 р. Як зазначає Т. А. Алексєєва, в англійській пресі Конституція 1812 року була названа копією Конституції 1791 р. Така оцінка була дана багатьма дослідниками. Зокрема, у працях істориків Г. Ріко-і-Амат і П. Белеса наведені порівняльні таблиці окремих статей конституцій 1791 і 1812 р які ілюструють

висновок авторів про їх ідентичності «по духу і формі»⁹. Слід наголосити, що першим монархом, який визнав Кадіську конституцію був російський імператор Олександр I, а Росія була першою державою, яка офіційно схвалила цей основний закон¹⁰. Утім, як зазначає А. Б. Дідікін, в російській конституційно-правовій думці лише декабристи П. І. Пестель і М. М. Муравйов послідовно обстоювали принцип рівноправності громадян¹¹.

Конституція Іспанії 1812 р. закріплювала суверенітет як винятковий атрибут нації, який не переноситься нею ні на один інститут, ні на одну установу. Нація визнавалася джерелом основних законів (ст. 3). Основний закон визнавав католицьку релігію як державну і декларував релігійну нетерпимість (ст. 12). Метою уряду, згідно з Конституцією, визначалося щастя нації, що ототожнювалося з благополуччям індивідів, її складових (ст. 13). Люди, на думку кадиських лібералів, об'єдналися в суспільство для свого збереження і щастя. Пошуки щастя визначають поведінку людей. При цьому терміни «щастя», «благополуччя», «багатство» використовувалися законодавцем як синоніми (наприклад, в ст. 13). Кадиські кортеси бачили своє завдання у встановленні законів і державного ладу, які гарантували б іспанцям рівне право на свободу, безпеку, власність. У конституції 1812 р. проголошувалося право на громадянську свободу, власність (ст. 3), рівність іспанців перед судом (ст. 247), закріплювалися обов'язки короля поважати політичну свободу нації і особисту свободу кожного індивіда, не порушувати права власності (ст. 173) і деякі інші. Конституція передбачала рівні обов'язки усіх іспанців сплачувати податки пропорційно доходам без яких би то не було виключень і привілеїв (ст. 8, 339), захищати Батьківщину (ст. 9), нести військову службу (ст. 361), підкорятися законам і поважати органи влади (ст. 7), а також любити Батьківщину (ст. 6)¹².

Подібно до положень французької конституції 1791 р., депутати Кадиських кортесів вводять поняття «іспанець» і «громадянин»: тільки громадянин має право займати муніципальні посади в установленому законом порядку (ст. 23), обирати і бути обраним депутатом кортесів. Конституція 1812 р. запровадила непрямі вибори депутатів кортесів на трьох рівнях: приход, округ, провінція. При цьому на першому етапі вибори були двоступеневі. Виборчі хунти (збори) парафій склалися з усіх осіб чоловічої статі, що володіють правами громадян і постійно проживають на території даного приходу (ст. 35). Таким же вимогам мали задовольняти обрані ними посередники. Окружні та провінційні виборці, крім наявності громадянства і проживання відповідно на території округу або провінції, передбачали віковий ценз – досягнення 25-річного віку (ст. 45, 75). Крім того, з 1830 р. наявність виборчих прав мала залежати від уміння читати і писати (п. 6 ст. 25). Майновий ценз для виборців Конституція 1812 р. на відміну від Конституції 1791, не встановлювала, що зближувало її з конституційним актом яacobинців¹³.

Принцип рівності дещо пізніше знайшов відображення в Конституції Бельгії від 7 лютого 1831 року. Усім громадянам Бельгії нормами конституції гарантувалося: скасування станових відмінностей; рівність перед законом і судом (ст.ст. 6 і 8); особиста свобода (ст. 7); недоторканність житла та приватної власності (ст.ст. 10–12); свобода совісті, віросповідання та публічного відправлення релігійних обрядів (ст.ст. 14–16); свобода освіти та рівне право на освіту за державний кошт (ст. 17); свобода друку та заборона цензури (ст. 18); свобода

мирних зборів (ст. 19); право створення об'єднань громадян (ст. 20) та право звернень громадян до органів влади (ст. 21); таємниця листування (ст. 22) та вільне користування мовами, вживаними на території Бельгії (ст. 23); рівні виборчі права (ст. 50, 56)¹⁴.

Отже, можна констатувати, що в період піднесення революційних рухів в Європі кінця XVIII – початку XIX ст. відбулося становлення ліберально-демократичного конституціоналізму в європейській конституційній традиції, що ознаменувалося закріпленням принципу рівності в конституційних актах європейських країн та в пам'ятках європейської конституційної думки. У цей час були сформульовані основні ідеї і принципи, що визначили зміст конституційного принципу рівності в європейській конституційній думці.

Основними аспектами принципу рівності, що знайшли відображення в конституційних актах кінця XVIII – початку XIX ст. були такі ідеї та положення: рівність громадян у правах і обов'язках та гарантії особистої недоторканності; рівність перед законом і судом; рівний доступ до державних і суспільних посад; свобода мирних зібрань, спілок, організацій для всіх громадян; свобода слова, думки, книгодрукування для всіх громадян; ліквідація станів та станової нерівності, кріпосного права та корпорацій феодального суспільства; рівні права громадян займатися будь-якою діяльністю, що дає прибуток; святість і непорушність прав власності всіх громадян; заборона рабства; свобода совісті й віросповідання для всіх громадян; рівність прав корінних народів і національних меншин з правами титульної нації (у зв'язку з початком формування сучасних європейських націй і створення національних держав); право всіх громадян на освіту; право народу на повстання (Конституція Франції 1793 р.); рівне право на звернення усіх громадян до органів влади; рівні виборчі права; рівні права на вільне користування мовами, вживаними на території держави; рівні обов'язки громадян.

Не викликає сумніву, що конституційні цінності і принципи цих конституційних актів справили визначний вплив на розвиток європейської конституційно-правової думки XIX – початку XX ст.

Разом з тим у цей період ще не набула значення концепція прав і свобод людини. Оскільки поділ суспільства здійснювався на підставі «різної гідності» окремих груп населення (громадян і негромадян, «іспанців і громадян», чоловіків і жінок тощо), то, на нашу думку, у період становлення європейського конституціоналізму доцільно говорити про закріплення в конституційних актах саме рівноправності, як комплексного правового інституту категорії «рівність».

1. Градовський Олександр Дмитрович – професор права і публіцист; дворянин роду Градовських. Закінчив другу харківську гімназію та Харківський університет. Викладав в Санкт-Петербурзькому університеті. Автор капітального дослідження «Начала русского государственного права». Під керівництвом О. Д. Градовського була написана перша конституція Болгарії, ухвалена на установчому засіданні Народних зборів Болгарії 6 квітня 1879 року. 2. Див.: *Градовский А. Д. Собрание сочинений А. Д. Градовского* : Т. 1-9 / А. Д. Градовский. Т. 4 : [Государственное право важнейших Европейских держав : Т. 1]. СПб., 1900. VII, 816 с. 3. *Музыка И. В. Генезис правового світогляду в умовах трансформації моральності: історія та перспективи* // Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. Випуск 5. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 271. 4. *Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789* // <http://www.textes>.

justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html 5. Документы истории Великой французской революции. Т.1. Отв.ред. А.В.Адо. М.: Издательство Московского университета, 1990.С. 112. 6. Там же. С. 113–114. 7. Там же. С. 217–227. 8. Там же. С. 219. 9. *Алексеева Т. А.* Политическая конституция испанской монархии, 1812 год. // Правоведение. 2002. № 2 (241). С. 175–186. 10. *Федоров М. В.* Конституция Испании 1812 г. и её влияние на латиноамериканский конституционализм // Вестник РУДН, серия Юридические науки, 2012, № 4. С. 139. 11. *Дидикин А. Б.* История конституционализма в России: Учеб.-метод. пособие / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2009. С. 38–39. 12. *Алексеева Т. А.* Политическая конституция испанской монархии ... С. 178. 13. Там же. С. 181–182. 14. *Тексты важнейших Основных законов иностранных государств.* Часть 1. Пер. Ф. Ф. Кокошкина. М.: Издание М. и С. Сабашниковых, 1905. С. 85–88, 91.

References

1. Hradovs'kyi Oleksandr Dmytrovych – profesor prava i publitsyst; dvoryanyn rodu Hradovs'kykh. Zakinchyv druhu kharkivs'ku himnaziyu ta Kharkivs'kyu universytet. Vykladav v Sankt-Peterburz'komu universyteti. Avtor kapital'noho doslidzhennya «Nachala russkoho hosudarstvennoho prava».Pid kerivnytstvom O. D. Hradovs'koho bula napysana persha konstytutsiya Bolhariyi, ukhvalena na ustanovchomu zasidanni Narodnykh zboriv Bolhariyi 6 kvitnya 1879 roku.2. Dyv.: *Gradovskiy A. D.* Sobraniye sochineniy A. D. Gradovskiy T. 1-9 / A. D. Gradovskiy. T. 4: [Gosudarstvennoye pravo vazhneyshikh Yevropeyskikh gosudarstv T. 1]. SPb., 1900. VII, 816 s. 3. *Muzyka I. V.* Henezys pravovoho svitohlyadu v uslovyakh transformatsiyi moral'nosti: istoriya ta perspektivy // Al'manakh prava. Pravovy svitohlyad: lyudyna i pravo. Vypusk 5. K. : In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrainy, 2014. S. 271. 4. *Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789* // <http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html> 5. *Dokumenty istorii Velikoy frantsuzskoy revolyutsii.* T.1. Отв.Ред. А.В.Адо. М.: Издатel'stvo Moskovskogo universiteta, 1990.С. 112. 6. Там zhe. S. 113-114. 7. Там zhe. S. 217-227. 8. Там zhe. S. 219. 9. *Alekseyeva T. A.* Politicheskaya konstitutsiya ispanskoy monarkhii, 1812 god. // Pravovedeniye. 2002. № 2 (241). S. 175–186. 10. *Fedorov M. V.* Konstitutsiya Ispanii 1812 g. i yeyo vliyaniye na latinoamerikanskikh konstitutsionalizma // Vestnik RUDN, seriya Yuridicheskkiye nauki, 2012, № 4. S. 139. 11. *Didikin A. B.* Istoriya konstitutsionalizma v Rossii: Ucheb.-metod. posobiye / Novosib. gos. un-t. Novosibirsk, 2009. S. 38–39. 12. *Alekseyeva T. A.* Politicheskaya konstitutsiya ispanskoy monarkhii ... S. 178. 13. Там zhe. S. 181–182. 14. *Teksty vazhneyshikh osnovnykh zakonov inostrannykh gosudarstv.* Chast' 1. Per. F. F. Kokoshkina. M. : Izdaniye M. i S. Sabashnikovykh, 1905. S. 85–88, 91.

Khudoiar L. V. Origins of the principle of equality in the European constitutionalism of the late XVIII – early XIX century.

The problem of establishing the principle of equality in European constitutionalism is highlighted. The content of the liberal-democratic concept of the principle of equality in the first constitutional acts of France, Spain and Belgium is analyzed. The relationship and interdependence of the principle of equality with the principles of a liberal democratic constitutional system, such as freedom, democracy, sovereignty of the nation, inviolability and inalienability of natural human rights, equality before the law, etc. are revealed.

In the period of the rise of revolutionary movements in Europe at the late XVIII – early XIX century the emergence of liberal-democratic constitutionalism in the European constitutional tradition was marked by the consolidation of the principle of equality in constitutional acts of European countries and in the monuments of European constitutional thought. At that time, the main ideas and principles that defined the content of the constitutional principle of equality in

European constitutional thought were formulated.

The main aspects of the principle of equality, reflected in the constitutional acts of the late XVIII – early XIX century were the following ideas and provisions: equality of citizens in the rights and obligations and guarantees of personal integrity; equality before the law and the court; equal access to state and public positions; freedom of peaceful assembly, unions, organizations for all citizens; freedom of speech, thought, printing for all citizens; liquidation of class and class inequality ets.

Key words: *the principle of equality, European constitutionalism, freedom, equality, the Declaration of human rights and citizen in 1789, the Constitution of France in 1791, the Constitution of Spain in 1812.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-209-217